

Sluttrapport for helseprosjekt 2017/HE1-164002: Fra flukt til grønn lukt

«Deltakerne var veldig interesserte og motiverte. De drev hverandre, utvekslet erfaringer med andre på feltet, fikk kunnskaper og ferdigheter samtidig som de hadde det sosialt. Kaffepausene var viktige for å knytte nye bekjentskap. Jord på fingrene var en stressless-døråpner: Alle kunne snakke med alle.»

Sanitetskvinne i Ås sanitetsforening

Forord

Prosjektet Fra flukt til grønn lukt fikk tildelt midler fra Extrastiftelsen desember 2016 og ble iverksatt tidlig i 2017. Dette var et internt helseprosjekt i Norske Kvinners Sanitetsforening (N.K.S.) i samarbeid med Refugee Greenspace Initiative (RGI), der N.K.S.-sekretariatet søkte om midler og ønsket å mobilisere sine lokalforeninger til å starte lokale grønnsakshageprosjekt sammen med asylmottak i nærmiljøet. Prosjektleder ønsker å takke både de frivillige i Refugee Greenspace Initiative for et godt samarbeid og for kunnskapsoverføring. Også sanitetskvinner og –foreninger som har gjort en uvurderlig innsats for sårbare mennesker i sine nærmiljø og inkludert dem i sitt arbeid på en god måte, fortjener en stor takk.

Sammendrag

Målsetting, målgruppe og bakgrunn: Målsettingen for prosjektet var å aktivisere kvinner bosatt på asylmottak og deres familier i en antatt lang ventetid.

Beskriv i hvilken grad oppsatte effektmål ble nådd

Prosjektet har bidratt til at kvinner med minoritetsbakgrunn har fått tilgang på jord og kunnskap om dyrking, sesonger og råvarer i Norge. De har blitt inkludert i ti sanitetsforeninger over hele landet. Vi anser effektmålet som oppnådd, selv om målgruppen endret seg noe fra kvinner og familier på asylmottak til bosatte.

Antall personer i målgruppen nådd av prosjektet

Ca. 60 kvinner med minoritetsbakgrunn, og deres familier, i tillegg til ca. 40 sanitetskvinner.

Prosjektgjennomføring/Metode

Ved hjelp av lokalt engasjement, ressurser og kunnskap, skal flyktningkvinnene og deres familier kunne dyrke grønnsaker i norsk klima til eget forbruk. Lokalforeningene har knyttet gode kontakter lokalt, med ulike aktører (voksenopplæring, Lions-klubber, andelslandbruk), og har slik tilrettelagt for dyrking i fellesskap. Dette arbeidet har blitt støttet opp av en nasjonal prosjektleder i N.K.S. sitt sekretariat.

Resultater og resultatvurdering

Basert på endrede omstendigheter rundt asylankomster og nedleggelse av mottak, har målgruppen endret seg. N.K.S. er fornøyde med måltallet, rundt 60 kvinner og deres familier, samt ca. 40 sanitetskvinner. De fleste av disse vil fortsette å møtes i det grønne også etter prosjektperioden, noe som er svært gledelig.

Oppsummering og videre planer

Oppstart av prosjektet skjedde med stor entusiasme i alle foreninger, og de som har vært gjennom både en og to sesonger melder om stor glede. Noen lokalforeninger rapporterer om at engasjementet rundt luking avtok i det andre året av prosjektet. Flere mente selv at det kunne ha med informasjonsformidling og –forståelse å gjøre, andre meldte om vanskeligheter for å finne en passende dag for alle. Slike utfordringer er vanlige i de fleste frivillige aktiviteter og er ikke overraskende. Samtidig er sanitetskvinnene motiverte og ønsker å få opp oppmøte og det sosiale samværet i neste sesong.

Det har vært sosialt på store andelslandbruk, der andre andelshavere gjerne kommer innom for å slå av en prat. Åtte av ti lokalforeninger melder om at dette prosjektet fases inn i foreningens ordinære aktiviteter og drift fra 2019, og N.K.S. anser dette som et vellykket prosjekt.

Kap.1: Bakgrunn for prosjektet

Opprinnelig var bakgrunnen for vårt prosjekt de store flyktningankomstene høsten 2015 og at svært mange sårbare mennesker bodde på asylmottak i 2016. På daværende tidspunkt var det vanlig med lange opphold på asylmottak, og gjennom «Fra flukt til grønn lukt» ønsket N.K.S. og Refugee Greenspace Initiative å gi asylsøkere mer meningsfull ventetid.

Som RGI's gartner Svein Elias Gautefall uttalte i forkant av dette prosjektet: *«Kjøkkenhage på asylmottak virker styrkende for samholdet og miljøet på mottak og kan gi mening og trygghet i en ellers sårbar ventetid. Mange av asylsøkerne har erfaring med dyrking av grønnsaker fra før. For de vil en slik aktivitet virke ekstra integrerende og brobyggende til det norske samfunn. Hagearbeid er en sunn og billig aktivitet, og vil gjøre mange bedre rusta for tida etter asylmottaket. Erfaringa eg har gjort meg viser at det er stor interesse både blant beboerane og dei ansatte for eit slikt aktivitetstilbod.»*

Kap.2: Målsetting og målgruppe

Ifølge prosjektbeskrivelsen skulle prosjektet «styrke flyktningkvinner og deres familiers psykiske og fysiske helse, å bidra til språk-, arbeidstrening og integrering i det norske samfunnet mens de venter på avklaring av asylsøknad og/eller bosetting i en kommune. Sanitetskvinnene og RGI ønsker å etablere grønnsakhager i utvalgte lokalsamfunn som flyktningkvinner og deres familier kan drive mens de bor på mottak, og eventuelt senere etter bosetting. Grønnsakhagene kan etableres på selve mottakene eller ute i nærmiljøet. Hagene kan bli en møteplass mellom lokale beboere og flyktningkvinner og deres familier.»

På grunn av lavere asylankomster og raskere bosetting ble mange asylmottak lagt ned i prosjektperioden. N.K.S. har derfor også motivert lokalforeninger til å starte grønnsakshager med bosatte kvinner og deres familier. Dette har vært vellykket, og 10 foreninger har i løpet av prosjektperioden startet opp «Fra flukt til grønn lukt» i ulike varianter.

Det har blitt arrangert kurs og erfaringsutveksling i prosjektperioden, i tillegg til at det har blitt utviklet en manual og flere flyers.

Kap.3: Prosjektgjennomføring/Metode

Ifølge prosjektbeskrivelsen skulle «Fra flukt til grønn lukt» ta utgangspunkt i flyktningkvinner eksisterende ressurser og erfaringer med å dyrke grønnsaker i eget hjemland. Ved hjelp av lokalt engasjement, ressurser og kunnskap, skal flyktningkvinnene og deres familier kunne dyrke grønnsaker i norsk klima til eget forbruk. Lokalforeningene har knyttet gode kontakter lokalt, med ulike aktører (voksenopplæring, Lions-klubber, andelslandbruk), og har slik tilrettelagt for dyrking i fellesskap. Dette arbeidet har blitt støttet opp av en nasjonal prosjektleder i N.K.S. sitt sekretariat.

Kunnskapsoverføringen skjedde på ulike plan:

- Gartner Svein Elias Gautefall kurset flere sanitetsforeninger i mai 2017.
- En sanitetsforening deltok på et eget dyrkekurs i 2018.
- En kursmanual, samt tips og enkle flyers er blitt distribuert til alle deltagende sanitetsforeninger.

- Sanitetskvinner var initiativtakere til arbeidet lokalt og har rekruttert kvinner og familier med minoritetsbakgrunn fra både introduksjonskurs, nærmiljø og lokale integreringsaktiviteter. I fellesskap har de funnet ut hva som skal sås i hagene.
- Prosjektleder har fasilitert kunnskapsoverføring mellom sanitetsforeningene, både gjennom en erfaringsutveksling og en egen facebook-gruppe.

Kap. 4: Resultater, vurdering av effektmål og resultatvurdering

I løpet av prosjektperioden er det totalt ti sanitetsforeninger som har vært og/eller er del av «Fra flukt til grønn lukt». Både i 2017 og 2018 var det fem lokalforeninger som startet grønnsakhagedyrking. For å få flere sanitetsforeninger engasjert, holdt RGI et innlegg under integreringssamlingen i november 2017. For mange foreninger har dette vært en naturlig forlengelse av det integreringsarbeidet de allerede gjør. På erfaringsutveksling oktober 2018 (arrangert på telefon grunnet lange geografiske avstander), ble det tydelig at dette prosjektet hadde gitt ny giv til integreringsarbeidet og/eller hadde fått nye foreninger interessert i nettopp dette. Noen foreninger ga uttrykk for at de selv måtte bli flinkere på å gi ansvar for vedlikeholdet av hagen/parsellen, siden kvinnene og familiene gjerne tok dette og var glade for dette. Dette er fortsatt utviklingsarbeid, og vi ser med glede at dette er verdifullt både for kvinnene og for lokalforeningene.

Lokalforeningenes «grønne initiativ» er forskjellige avhengig av lokale forhold og behov. **Nannestad sanitetsforening** har inngått et samarbeid med den lokale Lions-klubben, som jobber med integrering av mennene. Det er et familieprosjekt og de har etablert en parsellhage sentralt i Nannestad. De har leid 1,5 mål jord, som er blitt frest opp, kalket og gjødslet av gutta i Lions. Dette er nå en godt forankret aktivitet i foreningen som videreføres også etter endt prosjektperiode.

Fosnes og Ørland sanitetsforeninger i Trøndelag har begge valgt å inkludere flyktningfamilier og enslige flyktninger i eksisterende andelslandbruk i kommunen. Som andelshaver kjøper man en andel av en bestemt produksjon, gjerne for ett år av gangen. Per i dag består produksjonen ved norske andelslandbruk som oftest av et mangfold av grønnsaker, urter og bær. De fleste andelslandbrukene i Norge baserer seg på selvhøsting. Man bør derfor beregne tid til å høste din andel gjennom sesongen. Det er også vanlig at andelshaverne bidrar på dugnader på jordet, som for eksempel utplanting og luking.

Ørland Sanitetslag sin SESAM – gruppe har leid to parseller til to familier med i alt fem barn fra 2 – 10 år og fire enslige gutter. I tillegg vil personene få tilgang til fellesareal hvor det dyrkes potet og gulrot samt bærhage. Alle er fra Syria. Initiativet kom i gang etter at to sanitetskvinner i foreningen hadde møte med flyktningene, driver av Austrått andelsjordbruk og en representant fra Flyktingetjenesten i kommunen. Opplegget ble presentert og alle var interessert. De har nå fått innvilget midler til et drivhus, for å ha kontinuitet og engasjement gjennom en større del av året. Også her videreføres aktiviteten etter endt prosjektperiode.

Fosnes sanitetsforening har inngått samarbeid med Dun andelslandbruk. Tre flyktningfamilier i Fosnes ønsket å bli med i andelslandbruket, og prosjektet har betalt for deres andel for ett år. Flyktningene har vært med i planlegging og dugnader med grønnsak- og potetdyrking, og felles arbeid med høsting og fordeling av grønnsakene etterhvert. Det har vært en fin måte å lære mer

Harstad sanitetsforening planla i utgangspunktet å starte opp i 2018. Da gartner Svein Elias Gautefall fra Refugee Greenspace Initiative var på besøk hos foreningen i midten av juni for å gi råd om dyrking, overtalte han dem å gå i gang så fort som mulig. De skriver blant annet dette på sin hjemmeside: «(...) Vi fikk massevis frø fra ham (Svein Elias) som vi sår i plantekasser rett utenfor Sanitetshuset. Så begynte grønnsaker som spinat, mangold, grønnkål, knutekål, neppe, reddik, sukkererter og mye mer å vokse med stor suksess. Det grodde veldig bra foran Sanitetshuset som er en fin plass for å dyrke grønnsaker. Mandag kveld, 04.09.17, startet vi opp med kvinnegruppa Språkvenn og vi høstet forskjellige grønnsaker for å lage små retter til middag for oss alle. Elleve damer var veldig spent på maten og alt blir spist opp!!!» Harstad hadde en svært god innhøsting i 2018, og organiserte en innhøstings- og matlagingskveld også i år. Foreningen har inspirert aktivitetshuset for eldre, som ligger vegg i vegg med sanitetshuset, til å gå i gang med en egen hage. De ønsker selv å utvide, og vil legge en plan for hvordan de kan trekke flere kvinner fra Språkvenn inn i grønnsakshagen. Aktiviteten vil fortsette etter endt prosjektperiode.

Skedsmo og Skjetten/Strømmen sanitetsforening initierte en samtale med Lillestrøm kommune om prosjektideen og utfallet gikk over all forventning. Lederen i Skedsmo sanitetsforening skriver: «Det kommunen skal gjøre, er å sette ut plantekasser hos skoler, institusjoner m.m. over hele kommunen hvor alle skal få være med å så og plante. Til sommeren skal kassene samles sammen og settes på Lillestrøm Torv hvor de skal voktes og vannes av kommunale etater og så til høsten, skal de ble en del av det som kalles Levende Torg. Kommunen pleier hver sommer å lage lekeplass på en del av torget, men i år skal de da også ha en "grønn" avdeling her.

Vi i Skedsmo Dialog, hvor da sanitetsforeningene Skedsmo og Strømmen/Skjetten er med, har imidlertid laget vår egen vri på dette som du ser av invitasjonen under. «Våre» kasser skal stå utenfor kontoret til Akershusmuseet på Strømmen hvor vår ildsjel Kirsten holder til. Såing og planting er det først og fremst de flerkulturelle foreningene som skal stå for, men vi overlater også våre kasser i kommunal varetekt til sommeren og håper på det beste.

Lørdag 16. september skal så kommunen arrangere Levende Torg, men også her gjør vi vår egen vri. Vi skal nemlig lage «Sunn Lørdag» på Måsan aktivitetssenter. Der inviterer vi ca. 100 damer fra de fremmedkulturelle foreningene for å høre på foredrag og lære om sunn mat, hvordan man dyrker og tilbereder urter og grønnsaker i Norge og hva man må spise for å holde seg frisk. Vi regner med å starte kl. 11.00 med første foredrag og holde på ca. en time inkl spørsmål, ha en times lunsj med f.eks. grønnsaksuppe, så et nytt foredrag og så lage mat med det vi har dyrket (eller tilsvarende innkjøpt) alt etter resultat og vær. Drømmen hadde jo vært at det ble kjempevær og vi kunne ha en stand på torvet med en kokk som lagde små snertne retter av vanlige norske grønnsaker.»

Aurskog sanitetsforening har kjøpt andeler på Frilund gård på Bjørkelangen. Frilund har vært veldig opptatt av at sanitetsforeningen integrerer sine andeler på sosialt fellesskap, når det gjelder såing vil gården gjøre dette selv. De har lagt opp til felles såing, lusing, sosiale sammenkomster og høsting. Også hos Aurskog er denne aktiviteten koblet sammen med Språkvenn/internasjonalt kvinnekafé. Bildet er fra en varm dag på forsommeren 2018, da det ble plantet ut ulike typer kål, brokkoli, og blomkål. Etter en varm og god økt ble dagen avsluttet i kommunens perle av en badeplass, da kom svømmekurset (en av dem) hadde i fjor vår godt med.

Østensjø sanitetsforening

har startet en urban hage i Johan Scharffenbergs vei 105 for beboerne i nærområdet. Dette er et aktiviserings- og bli kjent-tilbud for både voksne og barn. Såingen startet innendørs våren 2018, og sanitetskvinnene har dratt god nytte av andre prosjekt i området som Rustad skolehage og Dr. Dedichens drivhus. Dette prosjektet har gjort at foreningen har tiltrukket seg mange nye frivillige som tidligere ikke kjente til foreningen. To av de frivillige sanitetskvinnene var på dyrkekurs i Valdres i mai 2018.

Ås sanitetsforening hadde spesielt høye ambisjoner for sin grønnsakshage, og søkte om både midler fra sentralt og fra ExtraExpress til å lage en arbeidstreningshage i samarbeid med RGI's gartner Svein Elias Gautefall. Denne prosjektperioden er ennå ikke over, så her vil lokalforeningen utarbeide en egen rapport. Ås har inkludert både arbeidsinnvandrere, internasjonale studenter og bosatte flyktninger, og slik bidratt til et levende miljø på Dysterjordets andelslandbruk. Ås sanitetsforening har fått god omtale i både [Ås avis](#) og hatt besøk av [Extrastiftelsens bibliotek](#).

NYHETER AS SANITETTSFORENING INNVAANDRING

Da sanitetskvinnene fikk 30.000 i tippemidler satt de i gang et helt spesial tiltak

Damene synes de har godt språklig og faglig utbytte av å være i Dysterjordets andelsjordbruk. Fra venstre: Sophia Rahimi, Eina Mamashava, Juan Fu, Olaf Orundandokor, og Inger Johanna Hofvun. Foto: Botsak Hammerås

Hamar sanitetsforening har et godt planlagt prosjekt som har vokst seg større og større. I utgangspunktet ønsket de en parsellhage utenfor sanitetshuset, men de grep sjansen da Hamar kommune etterlyste noen som vil sette i gang med parsellhage. I dag er de 1300 kvm i Roselundsvika en forholdsvis overgrodd hage, våren 2019 skal det stå klart 40-50 parseller i Strandvegen parsellhage. som hamarsinger kan leie for en rimelig penge. Det går svært bra, gjennom høsten 2018 har parseller, jord og beplantning kommet på plass. Sju sanitetskvinner har vært aktive i denne fasen, og flere nye har kommet til foreningen gjennom prosjektet. Det skaper mye oppmerksomhet hos menigmann som går forbi, og flere minoritetskvinner har spurt hvordan de skal gå frem for å få parsell.

Her kan folk i Hamar leie 40 til 50 rimelige parsellhager

Hamar Arbeiderblad 21. mai 08:20 Vis original

Forfatter: Trude Ånnevik

- Jeg klør i fingrene etter å sette i gang, sier Bente Sydtangen. Driftige sanitetskvinner skal nå lage en stor parsellhage på Domkirkeodden!

Hamar Sanitetsforening grep sjansen da Hamar kommune etterlyste noen som vil sette i gang med parsellhage. Leder for Sanitetsforeningen, Mete Willas og Bente Sydtangen, medlem i styret og prosjektleder for det som skal bli Strandvegen parsellhage, har nå undertegnet avtale med Domkirkeodden om å leie 1.300 kvadratmeter i Rosenlundsvika. I dag er det en forholdsvis overgrodd hage, neste vår skal det være 40-50 parseller som hamarsinger kan leie for en rimelig penge.

SOSIAL MØTEPlass

Vi har med en garden i arbeidsgruppe, og har her laget en plan for hagen. Her skal

Rauma sanitetsforening har også sin egen variant av «Fra flukt til grønn lukt». Flyktningetjenesten i Rauma kommune skulle sommeren 2018 ha en pop up butikk i Åndalsnes sentrum: BAZAR. Butikken tilbød enkel servering, håndverksprodukter fra lokale produsenter og en gjenbruksavdeling for barn, dame og herrekler. I tillegg hadde BAZAR sin egen skredder, Lukman Sheiko Mohamad, som kan sy om, reparere eller sy nytt på bestilling.

Sanitetsforeningen samarbeider med kommunen, og frivillige sanitetskvinner hadde ansvar for vaffelsteking utenfor butikken, der det også var noen fine sittemuligheter. De ønsket å invitere med kvinner fra Eritrea, Syria og Irak som kunne ha ansvar for planting og stell av forskjellige blomster og urter i kasser som ville gi en fin og lun atmosfære i løpet av sommersesongen. De ønsket å plante grønne busker, solsikke og ringblomst i kombinasjon med sukkererter og blomkarse. I tillegg kjøpte de inn en juicepresse da det i butikken ble det lages ferskpresset juice etter oppskrifter fra landene kvinnene kommer fra. Oppskriftene ble presentert på en skjerm slik at lokalbefolkningen fikk informasjon og kunne prøve selv hjemme. Sanitetskvinnene bidro i å formidle skikker og oppskrifter på god og sunn drikke. Plantekassen utenfor butikken vil kunne gjenbrukes neste sommer. Juicepressen kan stå i butikken uavhengig av årstid og om butikken

stenges etter avsluttet sommersesong. Den vil også kunne benyttes av de samme kvinnene på skolen hvor de går i introduksjonsprogram.

I tillegg har sanitetsforeningen bidratt til at kvinnene sådde sine egne urter og planter utenfor sine hjem i egnede platekasser, som vil bli fine å bruke igjen neste sommer.

Kap 5: Oppsummering/Konklusjon/Videre planer

Som nevnt i fremdriftsrapporten, har ingen lokalforeninger etablert grønnsakhagedrift på mottak. Dette knytter vi til nedleggelsen av mange mottak over hele landet de siste par årene, som resultat av mindre flyktningestrøm enn antatt og høy bosettingshastighet.

Videre kan det ha noe å gjøre med integreringsaspektet ved prosjektet og i organisasjonen, at sanitetsforeninger med etablerte integreringsgrupper ønsket og ønsker å ha et godt tilbud til bosatte kvinner og familier lokalt.

For de fleste foreningene som har deltatt i dette prosjektet har grønnsakhagene blitt en naturlig del av deres aktiviteter og drift. Derfor vil de etablerte hagene videreføres, og midler vil bevilges over foreningenes egne årsbudsjetter. Lokalforeningene har på en god måte inkludert kvinner og familier i prosjektet, som har tatt ansvar og føler eierskap for hagen/parsellen/andelen.

